

Тақриз

**ба диссертатсияи Ахмедҷонова Мушараф Абдурасуловна тахти
унвони «Старчевский А. В. ва вижагиҳои сохторию маъноии «Фарҳанги
тоҷикӣ-русӣ»-и ӯ» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) –
доктор аз рӯйи ихтисоси
6D020500-Филология (6D020502 – Забони тоҷикӣ)**

Диссертатсияи Ахмедҷонова Мушараф Абдурасуловна «Старчевский А. В. ва вижагиҳои сохторию маъноии «Фарҳанги тоҷикӣ-русӣ»-и ӯ», ба яке аз мавзӯҳои мубрамтарини забоншиносӣ оид буда, барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯйи ихтисоси 6D020500-Филология (6D020502 – Забони тоҷикӣ) таълиф гардидааст.

«Фарҳанги тоҷикӣ-русӣ»-и рӯзноманигор, забоншиносу фарҳангнигор ва қомуснигори номии рус Адалберт Викентевич Старчевский яке аз нахустин фарҳангномаҳои тарҷумавии дузабонаи фарҳангномашиносии тоҷикиву русӣ маҳсуб шуда, мутаассифона, то имрӯз таҳқиқи он аз назари пажӯҳишгарони соҳа дур мондааст.

Он соли 1878 дар шаҳри Санкт-Петербург таҳия ва нашр гардида, чӯзӣ таркибии фарҳангномаи бисёрзабонаи «Ҷамсафари намояндаи рус дар Осиёи Миёна» (Спутник русского человека в Средней Азии) ба ҳисоб рафта, вожаҳои 5 забони асосии мардуми Осиёи Миёна (туркӣ, қирғизӣ, тоторӣ, сартӣ, тоҷикӣ ва русӣ)-ро шомил аст.

Асари мавриди таҳқиқ дар нимаи дуюми садаи XIX мунташир шуда, асоси бисёр луғатҳои баъдинаро ташкил медиҳад. Луғати мазкур ҳарчанд хидмати боарзише дар тарғиби таркиби луғавии забон ба анҷом расонида бошад ҳам, бо сабабҳои гуногун мавриди омӯзиши қоршиносон қарор нагирифтааст. Аз ин лиҳоз, таҳқиқ дар ин замина саривақтӣ буда, саҳифаи наvero дар фарҳангнигории тарҷумавии тоҷикӣ боз мекунад, зеро луғати мавриди таҳқиқ фарогири маводи зиёди илмиву назарӣ, амаливу татбиқӣ, лисониву шевапажӯҳӣ, таърихиву мардумшиносӣ ва иҷтимоъшиносӣ мебошад.

Дар таҳқиқот муаллиф тавонистааст бо мавзӯ ва аҳаммияти пажӯҳиши асар хуб ошно шавад, доир ба мавзӯ маводи заруриро гирд оварад, бо назария ва амалияи таҳқиқ мусаллаҳ гардад ва дар асоси он ба омӯзиши мавзӯ шуруъ карда, дар муддати зарурӣ тадқиқашро мувофиқи талаботи илми муосир ба анҷом расонад.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулосаву тавсияҳо, феҳрасти адабиёт, интишороти муаллиф ва ихтисорот иборат аст.

Муқаддима ҳамаи рукнҳои заруриро дар бар гирифтааст.

Бобҳо бо дарназардошти сарчашмаҳо ва вижагиҳои лексикографӣ мавзубандӣ шуда, дар фаслу зерфаслҳои он зиёда аз 1000 мисол мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд.

Муаллиф дар нахустин фасли боби аввал роҷеъ ба фарҳангшиносии тарҷумавии тоҷикӣ-русӣ маълумот додааст. Дар фаслҳои 2-3 фаъолият ва симои эҷодии А. В. Старчевскийро равшан намудааст. Дар 6 зерфасли фасли чаҳоруми ин боб мақоми «Ҳамсафари намояндаи рус дар Осиёи Миёна»-ро дар байни фарҳангҳои дигари ин фарҳангшиногор муайян карда, маълумотҳои грамматикӣ фарҳангро доир ба забонҳои фарогири фарҳангу муҳовараҳо, роҷеъ ба фарҳангҳои туркӣ, қирғизӣ, тоторӣ, сартӣ ба риштаи таҳлил кашадааст.

Боби дуюм “Фарҳанги тоҷикӣ-русӣ”-и А. В. Старчевский ва вижагиҳои сохтори он” номгузорӣ шуда, дар он моддаҳои луғатӣ он аз лиҳози сохтор (сода, сохта, мураккаб, таркибӣ) баррасӣ гардидааст. Калимаҳои сохтаи фарҳангнома ба пешвандиву пасвандӣ тасниф ва таҳлил гардидаанд. Вожаҳои мураккаб ва усули истифодаи онҳо дар фарҳанг аз диди муҳаққиқ гузаштааст. Усул ва принсипи тарҷумаву тафсири луғат низ мавриди таҳлил қарор гирифтааст.

Боби сеюми диссертатсия ба таҳқиқи вижагиҳои маъноии фарҳанги мазкур бахшида шудааст. Дар 5 фасли алоҳида мафҳумҳои умумӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ, маъмуриву ҳуқуқӣ, калимаҳои ифодагари номи касбу ҳунар, набототу ҷонварон, ченаки вазну ҳаҷм, андозаву шумора баррасӣ гардидааст.

Навоварии кори илмӣ назаррасу муътамад буда, ҷанбаи қавии илмӣ дорад.

Саҳми шахсии муҳаққиқ аз муайян намудани ҳадаф ва асосноксозии вазифаҳои таҳқиқ иборат буда, дар ҷамъоварии маводи зарурӣ, коркарди он, тасвиби натиҷаҳо, омода намудани мақолаҳо ва маърузаҳои илмӣ доир ба мавзӯи пажӯҳиш зоҳир мегардад. Таҳқиқи мазкур натиҷаи ҷустуҷӯ ва заҳмати зиёда аз шашсолаи муаллиф буда, дар шакли диссертатсияи мукамал ба анҷом расидааст. Муаллиф аз ҷумлаи нахустин муҳаққиқони фарҳанги мазкур буда, онро бори аввал дар забоншиносии тоҷик мавриди таҳлили диссертатсионӣ қарор додааст. Дар заминаи муқоисаву муқобалаи таркиби луғавии ин асар бо фарҳангҳои дигар, ки дар давраҳои гуногуни рушди забони тоҷикӣ таҳия гардидаанд, инкишоф ва тағйироти таркиби луғавии забони тоҷикӣ ва вижагиҳои онҳо нишон дода шудаанд.

Пажуҳишгар натиҷаҳои омӯзишашро бо мақолаҳои гузоришҳо манзури аҳли илм ва коршиносон намуда, кӯшидааст асари мавриди таҳқиқаш ҳар чи бештар интишор ёбад.

Хулосаҳои диссертатсия аз 12 банди ба ҳам вобаста иборат буда, мушаххас ва воқеианд.

Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқ дар 6 банд ифода гардидаанд.

Нуктаҳои асосӣ ва натоқи тадқиқот дар 9 мақола, аз ҷумла 3 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 6 мақола дар маҷаллаҳои гуногуни илмӣ ба таъб расидааст.

Мазмун ва муҳтавои асосии диссертатсия дар гузоришу мақолаҳои илмии муҳаққиқ мунташир шудаанд. Автореферат мазмун ва муҳтавои асосии диссертатсияро фарогир аст.

Бо дарназардошти андешаҳои боло, рисолаи диссертатсионии Аҳмедҷонова Мушараф Абдурасуловнаро, ки «Старчевский А. В. ва вижагиҳои сохтори маъноии «Фарҳанги тоҷикӣ-русӣ»-и ӯ» унвон гирифта, барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯи ихтисоси 6D020500-Филология (6D020502 – Забони тоҷикӣ) таҳия ва тадқиқ шудааст, қори баанҷомрасида ва сазовори муҳокимаи аҳли Шурои диссертатсионӣ меҳисобам.

Роҳбари илмӣ: доктори илмҳои филологӣ,
профессори кафедраи забони тоҷикии
Муассисаи давлатии таълимии
«Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи
академик Бобочон Ғафуров»

 Шокириён Т. С.

«Имзои профессор Шокириён Туграл Сирочзодаро тасдиқ мекунам»:
Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Муассисаи давлатии таълимии
«Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи
академик Бобочон Ғафуров»

 Наврузов Э.М.

Нишонӣ: 735700 Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш.Хучанд, гузаргоҳи Б. Мавлонбеков, 1.
Тел.: (992-3422) 6-52-73,
E-mail: rektor@hgu.tj

«22» декабр соли 2022